

หัวข้อวิทยานิพนธ์	การศึกษาเปรียบเทียบวรรณคดีเรื่องโมกษะในคัมภีร์อุปนิษัท กับนิพพานในคัมภีร์พระสุตตันตปิฎก
ชื่อนักศึกษา	พระมหาแก่นเพชร แฝงสีพล
สาขาวิชา	ภาษาสันสกฤต
ภาควิชา	ภาษาตะวันออก
ปีการศึกษา	2541

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่องนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาเปรียบเทียบวรรณคดีเรื่องโมกษะในคัมภีร์อุปนิษัทและวรรณคดีเรื่องนิพพานในคัมภีร์พระสุตตันตปิฎก คัมภีร์อุปนิษัทเป็นคัมภีร์ที่บรรจุสาระคำสอนที่สำคัญทางปรัชญาในยุคพระเวทของอินเดีย ส่วนคัมภีร์พระสุตตันตปิฎกเป็นส่วนหนึ่งของพระไตรปิฎก ซึ่งเป็นคัมภีร์ที่รวบรวมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าไว้ทั้งหมด

ผลการวิจัยสรุปได้ว่า ข้อมูลที่ปรากฏอยู่ในคัมภีร์ทั้งสองนั้น มีความคล้ายคลึงกันและแตกต่างกันอย่างเห็นได้ชัด ซึ่งสามารถประมวลสรุปได้ดังต่อไปนี้ คือ

1. คัมภีร์อุปนิษัทอธิบายถึงโมกษะไว้ว่า หมายถึงสภาวะที่ชีวาตมบุหรืออาตมบุหลุดพ้นจากอวิชชาซึ่งเป็นเครื่องพันธนาการที่ผูกมัดสัตว์ไว้ให้ติดอยู่ในโลก ฉะนั้น เมื่ออาตมบุหลุดพ้นจากอวิชชาแล้ว ก็ไม่ต้องเวียนว่ายตายเกิดอีกต่อไป แต่จะมีสภาวะเดิมของมันคือสภาวะที่บริสุทธิ์แท้ ๆ เป็นสภาวะที่อยู่เหนือความสุขและความทุกข์ ไม่มีความรู้สึกยินดียินร้ายใด ๆ แต่ก็เป็นที่เข้าใจกันว่ามันเป็นสภาวะที่มีอยู่ และมีสภาวะเป็นนิรันดร์ตลอดไป

2. นิพพานในพระสุตตันตปิฎก หมายถึงความสิ้นไปแห่งกิเลสและทุกข์ทั้งปวง สภาวะจิตของบุคคลผู้ที่ได้บรรลุนิพพานก็ไม่ต้องเวียนว่ายตายเกิดอีกเช่นเดียวกัน แต่นิพพานเป็นสภาวะที่มีอยู่ตลอดอนันตกาล เป็นสภาวะที่ไม่มีการเกิดและการตาย อีกทั้งไม่ใช่สภาวะที่ดับสูญอย่างสิ้นเชิง แต่เป็นเพราะเหตุปัจจัยดับไป จึงทำให้จิตที่เกิดขึ้นเพราะเหตุปัจจัยนั้นดับไปด้วย

3. ตามหลักของคัมภีร์อุปนิษัทนั้น อาตมบุก็คือพรหมบุมีความแตกต่างจากอัตตาหรืออาตมบุ ตามหลักของคัมภีร์พระสุตตันตปิฎก เพราะอาตมบุนั้นมีธรรมชาติเป็นสิ่งที่เที่ยงแท้ปราศจากการเปลี่ยนแปลง ไม่มีความเศร้าโศก เป็นต้น แต่อัตตตามตามทฤษฎีของพระสุตตันตปิฎกนั้นไม่มีธรรมชาติหรือคุณลักษณะเช่นนั้น เพราะทุกสิ่งทุกอย่างในโลกล้วนตกอยู่ภายใต้อำนาจของความไม่เที่ยงแท้แน่นอน มีความเปลี่ยนแปลงและเสื่อมสลายไป เป็นต้น

4. ในคัมภีร์อุปัชฌาย์กล่าวถึงโมกษะไว้ว่า บุคคลจะบรรลุถึงโมกษะได้ จะต้องได้รับความกรุณาจากพระผู้เป็นเจ้า กล่าวคือจะต้องอาศัยพระผู้เป็นเจ้าช่วยเหลือ หรือโดยอาศัยความพยายามเพื่อกำจัดอวิชชาของตนเองให้หมดไป แต่พระสูตรตันตปิฎกแสดงธรรมะที่แตกต่างไว้ว่า การที่บุคคลจะบรรลุนิพพานได้นั้น จะต้องปฏิบัติตามหลักของพระพุทธศาสนาด้วยตนเอง คือ ปฏิบัติตามหลักอริยมรรคมีองค์ 8 ประการ

5. ความคล้ายคลึงกันระหว่างธรรมะทั้งสอง ก็คือ ทั้งสองธรรมะนั้นมีความเห็นร่วมกันว่า ความจริงสูงสุดนั้นมีสภาวะเป็นความสงบสูงสุด เป็นบรมสุข และเป็นสภาวะที่ไม่ต้องกลับมาเกิดอีก

Thesis Title	A Comparative Study of the Concept of Mokṣa in the Upaniṣad and Nibbāna in the Suttantapiṭaka
Name	Phramaha Kaenpetch Phaengsipol
Concentration	Sanskrit
Department	Oriental Language
Academic Year	1998

ABSTRACT

The purpose of this thesis was to make a comparative study of the concept of Mokṣa in the Upaniṣads and Nibbāna in the Suttantapiṭaka. The Upaniṣads are the scripture dealing with philosophy in the Vedic period of India whereas the Suttantapiṭaka is a part of the Pali Canon dealing with teaching of the Buddha. The result of the study can be concluded as follows:

1. The Upaniṣads described Mokṣa as the state of Ātman or Jīvātman (Individual Soul) after being released from the clutch of Avidyā (ignorance). Avidyā is the root cause that ties beings to worldly existence. When Ātman is released from yoke of Avidyā it is not subject to rebirth. It remains in its original form which is free from all impurities. It is beyond the effect of pain and worldly pleasure. The feeling resulting from perception does not have any effect on it. However it exists eternally.

2. Nibbāna as described in the Suttantapiṭaka is the state when one eliminates all defilement and becomes free from suffering. The mind of such person is free from attachment which is the root cause of transmigratory existence. Nibbāna is the state of immortality, the state of birthlessness and the state where the condition to cause transmigratory existence is absent. Nibbāna is not a state of total annihilation. Owing to the cause that conditions the existence, being eliminated, the formation-mind conditioned by the cause ceases to exist.

3. The Ātman of the Upaniṣads is identical with Brahman. It differs from the Āttā or Ātman of the Suttantapiṭaka. The Ātman of the Upaniṣads is

eternal and free from sorrow while the Ātma of the Suttantapiṭaka, like everything else, is subject to constant change.

4. In the Upaniṣads Mokṣa is to be obtained either through the grace of Īśvara (God) or through one's effort to get rid of ignorance whereas to attain Nibbāna of the Suttantapiṭaka one must follow the Noble Eightfold Path.

5. The similarity between the two concepts is that both agree that the supreme reality is the state of absolute peace, absolute happiness and birthlessness.

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี เพราะได้รับความเมตตาอนุเคราะห์ช่วยเหลือเกื้อกูลจากหลาย ๆ ท่าน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.จิรพัฒน์ ประพันธ์วิทยา ที่ได้กรุณาสละเวลารับเป็นอาจารย์ที่ปรึกษาให้คำแนะนำ และตรวจแก้วิทยานิพนธ์นี้โดยตลอดจนสำเร็จ ผู้วิจัยจึงขออนุโมทนาขอบพระคุณในกุศลเจตนาของท่านอาจารย์มา ณ โอกาสนี้เป็นอย่างยิ่ง

ขออนุโมทนาขอบคุณ ศาสตราจารย์ ดร.สัตยวรัต ศาสตรี (Satya Vrat Shastri) ที่ได้กรุณาสละเวลารับเป็นอาจารย์ที่ปรึกษาให้คำแนะนำ แก่ไขวิทยานิพนธ์นี้ในระยะแรก ผู้วิจัยจึงขออนุโมทนาขอบพระคุณในเมตตาจิตของท่านอาจารย์มา ณ โอกาสนี้เป็นอย่างยิ่ง

ขออนุโมทนาขอบพระคุณ คณะอาจารย์ในภาควิชาภาษาตะวันออกทุกท่าน ที่ได้กรุณาถวายความรู้วิชาภาษาสันสกฤตอย่างดียิ่ง และให้คำแนะนำในการศึกษาค้นคว้าตำราต่าง ๆ จนสามารถใช้เป็นแนวทางในการเรียบเรียงวิทยานิพนธ์นี้ได้เป็นอย่างดี

ขออนุโมทนาขอบคุณ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร ที่สนับสนุนทุนในการทำวิจัยครั้งนี้ ซึ่งทำให้ผู้วิจัยได้รับความสะดวกในการเรียบเรียงวิทยานิพนธ์นี้เป็นอย่างดี

ขออนุโมทนาขอบคุณ พระมหาพุทธรักษ์ ปราบนอก ป.ธ. 9 กัลยาณสัทธรรมิกผู้ให้ความช่วยเหลือทุกสิ่งทุกอย่าง ตั้งแต่ให้คำปรึกษาแนะนำ ค้นข้อมูลที่สำคัญ ตลอดทั้งช่วยพิมพ์ฉบับร่างและช่วยตรวจทานจนสำเร็จไปด้วยดี

ขออนุโมทนาขอบคุณ พระมหาเชษฐชาย มีแก้ว ป.ธ.9 กัลยาณสัทธรรมิกที่เอื้อเฟื้อข้อมูล คือพระไตรปิฎก ในส่วนของพระสูตรตันตปิฎกซึ่งเป็นข้อมูลสำคัญ ตลอดจนขออนุโมทนาขอบคุณเพื่อนสัทธรรมิก เพื่อนนักศึกษาและผู้มีอุปการะทุกท่านซึ่งไม่สามารถจะเอ่ยนาม ณ ที่นี้ได้ทั้งหมด

ขออนุโมทนาขอบคุณ อาจารย์ศุภางค์พันธ์ ช่วยวงศ์ญาติ อาจารย์อำชวัฒน์ พูนศรีสวัสดิ์ และ อาจารย์ฉวีวรรณ จารยะพันธ์ ที่ให้การอุปถัมภ์และให้กำลังใจตลอดเวลาที่ทำการเรียบเรียงวิทยานิพนธ์นี้ จนสำเร็จไปด้วยดี

คุณงามความดีและประโยชน์ใด ๆ ที่จะพึงมี จากวิทยานิพนธ์นี้ ผู้วิจัยขอมอบบูชาพระคุณของบิดามารดา อุปัชฌายาจารย์และผู้มีพระคุณทุกท่าน

คำชี้แจงการใช้อักษรย่อและหมายเลข

การใช้อักษรย่อ

อักษรย่อในวิทยานิพนธ์นี้ ใช้อ้างอิงจากพระไตรปิฎกภาษาบาลีอักษรไทยฉบับสยามรัฐ (สยามมรรคuss เตปิฎก) พุทธศักราช 2525 เรียงตามอักษรวิธีแห่งมคธภาษา ดังนี้

อักษรย่อ	ชื่อมาจาก
อง.เอก.	องคตฺตฺรณิกาย เอกนิปาต
อง. จตฺก.	องคตฺตฺรณิกาย จตฺกนิปาต
อง.ฉก.	องคตฺตฺรณิกาย ฉกนิปาต
อง. ติก.	องคตฺตฺรณิกาย ติกนิปาต
อง.ทสก.	องคตฺตฺรณิกาย ทสกนิปาต
อง.ทุก.	องคตฺตฺรณิกาย ทุกนิปาต
อง. นวก.	องคตฺตฺรณิกาย นวกนิปาต
อง.ปญจก.	องคตฺตฺรณิกาย ปญจกนิปาต
ข.อิติ.	ขุทฺทกนิกาย อิติวุตฺตก
ข. อุ.	ขุทฺทกนิกาย อุทาน
ข. จู.	ขุทฺทกนิกาย จูฬนทฺเทส
ข. เถร.	ขุทฺทกนิกาย เถรคาถา
ข. เถรี.	ขุทฺทกนิกาย เถรีคาถา
ข. ธ.	ขุทฺทกนิกาย ธมฺมปท
ข. ปฏฺ.	ขุทฺทกนิกาย ปฏฺสมฺภิทามคฺค
ข. ม.	ขุทฺทกนิกาย มหานทฺเทส
ข. ส.	ขุทฺทกนิกาย สุตตนิปาต
ที. ปา.	ทีฆนิกาย ปาฏิกวคฺค
ที. ม.	ทีฆนิกาย มหาวคฺค
ที. ส.	ทีฆนิกาย สลขณวคฺค
ปฏฺส. อ.	ปฏฺสมฺภิทา อตฺถกถา (สทฺธมฺมปกาสนิ)
ม. อุ.	มชฺฌิมนิกาย อุปฺปทฺตนิปาต

ม. ม.	มชุณิมนิกาย มชุณิมปณณาสก
ม. มุ.	มชุณิมนิกาย มุลปณณาสก
มจค.	มจคตตถทีปนี
มิลินท.	มิลินทปญหา
วินย.	วินยปิฎก
วิสุทฺธิ.	วิสุทฺธมคค
สํ. ข.	สํยุตฺตนิกาย ขนธวคค
สํ. นิ.	สํยุตฺตนิกาย นิทานวคค
สํ. ม.	สํยุตฺตนิกาย มทวคค
สํ. ส.	สํยุตฺตนิกาย สคถวคค
สํ. สฬ.	สํยุตฺตนิกาย สฬายตนวคค
สงคห.ฎีกา	อภิธมฺมตฺตสงคหฎีกา (อภิธมฺมตฺตวิภาวินี)

อักษรย่อของคัมภีร์อุปนิษัท ใช้อ้างอิงจากคัมภีร์อุปนิษัทภาษาสันสกฤตอักษรโรมัน ฉบับของราธากฤษณัน คริสตศักราช 1974 เรียงตามอักษรภาษาโรมัน ดังนี้

อักษรย่อ	ชื่อมาจาก
A.U.	Aitareya Upaniṣad
B.U.	Bṛhad-aranyaka Upaniṣad
C.U.	Chandogya Upaniṣad
Īśa	Īśa Upaniṣad
Kena	Kena Upaniṣad
Kaṭha	Kaṭha Upaniṣad
K.U.	Kauṣītaki Upaniṣad
Maitrī	Maitrī Upaniṣad
Mā.U.	Māṇḍūkya -Upaniṣad
M.U.	Muṇḍaka Upaniṣad
Praśna	Praśna Upaniṣad
S.U.	Śvetāśvatara Upaniṣad
T.U.	Taittiriya Upaniṣad

การใช้หมายเลข

1. การใช้หมายเลขในพระไตรปิฎก ระบุถึง เล่ม / ข้อ / หน้า ตามลำดับ ตัวอย่าง เช่น ขุ.ธ. 25/25/42 หมายถึง พระสุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย ธมมปท เล่มที่ 25 ข้อ 25 หน้า 42
2. การใช้หมายเลขในคัมภีร์ปฏิสัมพันธ์ธรรม อรรถกถา ระบุถึง เล่ม / หน้า เช่น ปฏิส.อ. 1/68 หมายถึง คัมภีร์ปฏิสัมพันธ์ธรรม อรรถกถา ภาษาบาลีอักษรไทย ภาค 1 หน้า 68
3. การใช้หมายเลขในวิสุทธิธรรม ระบุถึง เล่ม / หน้า เช่น วิสุทธิ 3/102 หมายถึง คัมภีร์วิสุทธิธรรม ภาษาบาลีอักษรไทย ภาค 3 หน้า 102
4. การใช้หมายเลขในคัมภีร์อุปัชฌายะ ระบุถึง อธิบายะ/พราหมณะ/ลำดับโคลก เช่น B.U.6.3.12 หมายถึง พุทธพราหมณะอุปัชฌายะ อธิบายะที่ 6 พราหมณะที่ 3 โคลกที่ 12
5. การใช้หมายเลขใน มงคลสูตรที่ปณี ระบุถึง เล่ม/ข้อ เช่น มงคล. 2/546 หมายถึง คัมภีร์มงคลสูตรที่ปณี ภาค 2 ข้อ 546